

ПРОФЕСІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ В УКРАЇНІ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Ю.І. КУНДІЄВА, А.М. НАГОРНОЇ «ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ». – К.: АВІЦЕНА, 2006. – 316 С.

д.м.н., проф. Шафран Л.М.

Проблема професійного здоров'я і безпеки життєдіяльності працюючого населення є однією з пріоритетних не тільки для профілактичної медицини, але й суспільства в цілому. Її актуальність визначається реформуванням економіки, що відбувається в останні роки на базі ринкових відносин, формування багатокладного господарства з різноманітними формами власності, децентралізації управління, створення умов для інтеграції нашої держави в загальноєвропейський і світовий ринок, більш тісної кооперації виробників і споживачів товарів у міжнародному масштабі. Нажаль, поряд з позитивними, просліджуються і вагомі небезпечні тенденції у стані умов та безпеки праці в Україні. Вони характеризуються зростанням питомої ваги небезпечних і шкідливих виробничих факторів, що обумовлюють ризики для здоров'я та життя працюючих. Залежно від конкретного виду економічної діяльності у несприятливих умовах працюють від 20 до 70% робітників. Тому й, наприклад, рівень смертельного травматизму в Україні майже у 2 рази вищий, ніж у країнах з ринковою економікою. Один смертельний нещасний випадок припадає в цих країнах на 700-1000 нещасних випадків, а в Україні – 22. У системі відшкодування шкоди потерпілим на виробництві все ще домінує концепція компенсації втраченого заробітку, а не компенсації втраченого здоров'я. Роботодавець (незалежно від форми власності) на підприємствах з великим рівнем професійного ризику не в змозі сплачувати передбачені Законом України «Про охорону праці» виплати і компенсувати необхідні для лікування, медичної та професійної реабілітації хворих на професійні

захворювання витрати.

Суттєвим недоліком і перешкодою у плануванні профілактичних заходів, накопиченні та розподілі коштів для впровадження ефективної системи захисту працюючих є відсутність реальних статистичних даних щодо стану професійного здоров'я, а також ретельного аналізу професійної захворюваності в країні, основних тенденцій її багаторічної та оперативної динаміки. Тому монографія провідних вчених нашої країни у сфері професійного здоров'я, медицини праці і соціальної гігієни, Ю.І. Кундієва і А.М. Нагорної, дозволяє не тільки ліквідувати існуючі вади, а й відкриває широкий простір для вчених, лікарів санітарно-епідеміологічних та лікувально-профілактичних установ, фахівців з охорони праці, профспілок, роботодавців у подальших зусиллях щодо покращення умов праці, зниження виробничо зумовленого ризику для здоров'я, впровадження системи страхової медицини і соціального захисту працюючого населення.

Ознайомлення з побудовою книги, розгляд фактичного матеріалу, що міститься у 12 взаємозв'язаних єдиною логікою розділах, перш за все вражають обсягом використаної та детально проаналізованої авторами інформації щодо характеристики не тільки суто професійної патології, а й медико-демографічних даних, основних показників умов праці і трудового процесу у різних галузях економіки як етіопатогенетичної основи професійних захворювань. Поряд з інтегральними параметрами, авторами детально розглядаються види професійної патології, які найбільш часто реєструють-

ся не тільки у таких потенційно небезпечних галузях, як вугільна, металургійна промисловість, сільське господарство, але й серед медичних працівників. Останні, хоча і відносяться формально до до «невиробничої сфери», але, по-перше, забезпечують своєю плідною працею соціально-економічний потенціал країни, по-друге, стоять на стражі здоров'я всього населення, по-третє, вирішують питання збереження і оптимізації природного та антропогенно зміненого (виробнича, комунальна сфери) середовища на нашій планеті.

У такому розширеному плані автори розглядають проблему виробничого канцерогенезу і професійного раку. Відомо, що злоякісні новоутворення являються однією з основних причин смертності дорослого населення від неінфекційних хвороб. Зростає також питома вага злоякісних новоутворень у дітей. За даними ВООЗ, у 2005 році від онкологічної патології померло 7,6 млн. чоловік. Авторами надано читачам розгорнуту класифікацію хімічних речовин і виробничих процесів за ступенем їх канцерогенності, що розроблена ІАРК, хронологію відкриття відповідних властивостей у найбільш показових хімічних, фізичних і біологічних факторів, а також детальну інформацію щодо розподілу канцерогенів за галузевим принципом. На великому обсязі фактичного матеріалу аргументовано виправданість поняття «професійний рак», проведено співставлення показників цього виду професійної патології в Україні з статистичними даними інших країн. Проаналізовано причини розвитку рака у контексті особливостей економічної та екологічної ситуації. Не оставили автори поза увагою і проблему тютюнопаління серед працюючого населення не тільки у зв'язку з раком, але професійними захворюваннями дихальної системи в цілому. Справедливо підкреслюється комплексний характер запобіжних заходів, необхідність стимулювання на державному рівні удосконалення технології виробництв, широкого інформування робітників, надійного ме-

дичного забезпечення.

Такі заходи обумовлені наявністю біля 200 шкідливих факторів, що, як правило, діють не поодинокі, а комбіновано і комплексно, тому розподіл за причинами окремих профзахворювань є досить умовним. Втім, той факт, що в основі 56-67% лежить вплив різних видів пилу (що налічує більше 20 видів), свідчить про необхідність прийняття ефективних заходів. В той же час на охорону праці і збереження здоров'я шахтарів використовується значено менше коштів, ніж на компенсацію втраченого здоров'я.

У викладі матеріалів монографії автори дотримуються лінії викладення не лише суто соціально-гігієнічних аспектів проблеми, а й виходять далеко за їх межі. Вони детально аналізують умови праці, у яких працюють робітники основних галузей виробництва, патофізіологічні і клінічні особливості конкретних видів професійних захворювань, розглядають роль стресів на виробництві, вказують на недоліки офіційної статистики, що не дає можливості в повній мірі оцінити соціально-економічні наслідки такого складного явища життєдіяльності працюючого населення, яким виступає сьогодні професійна захворюваність в Україні. Побаження авторів роботодавцям і робітникам навчитися виконувати закони є необхідною, але недостатньою умовою здорового виробництва. Саме у цьому напрямку хочеться побажати авторам продовження і активізації наукових розробок, які будуть віддзеркалювати стан здоров'я працюючого населення України не тільки за станом професійної, але й професійно зумовленої захворюваності.

Монографія вміщує цінну і корисну статистичну інформацію, результати наукових розробок з проблеми, великий перелік посилань на сучасні наукові публікації, національні та міжнародні документи, важливі додатки. Вона буде корисним довідником з питань професійного здоров'я і трудових ресурсів для широкого кола читачів, які будуть безумовно вдячні авторам за їх плідну працю.